

Munten uit de tijd van de republiek

De schat van Liempde

Deze bijdrage gaat over een muntvondst in Liempde. Muntvondsten kunnen bijdragen tot meer kennis over de geschiedenis van ons land of van onze woonplaats. Een vondst van oude munten kan aan de ene kant een bevestiging zijn van wat al bekend was over een bepaalde gebeurtenis uit het verleden, anderzijds een nieuw licht werpen op een bepaalde periode uit het verleden.

Muntvondsten

Zo was allang bekend dat Dorestad (= Wijk bij Duurstede) door zijn gunstige ligging aan de Rijn zich tussen de eerste helft van de zevende eeuw én de tweede helft van de negende eeuw heeft kunnen ontwikkelen tot het belangrijkste handelscentrum in de Nederlanden. Deze stad lag aan een belangrijke handelsroute in de vroege Middeleeuwen. Het is daarom niet verwonderlijk dat daar vele oude munten zijn gevonden. Die munten zijn voornamelijk geslagen in de regeringsperiodes van Pepijn, de vader van Karel de Grote, van Karel zelf en van zijn zoon Lodewijk. Het is zeer opmerkelijk dat er in de omgeving van die stad bijna geen munten zijn gevonden van na 830. Wanneer wij echter bedenken dat Dorestad in 834 door de Noormannen is verwoest, zoals de schriftelijke bronnen ons berichtten, dan bevestigt het bodemarchief een gegeven dat vanuit het papieren archief al bekend was.

Heel bijzonder zijn de vele vondsten van munten uit die Karolingische tijd in het Friese en Groningse terpengebied. Dankzij enige tientallen vondsten aldaar, waarbij in totaal duizenden penningen werden opgehaald, weten wij dat er in die streek een bloeiende handel was. Dat blijkt immers uit

het feit dat die penningen afkomstig zijn uit diverse munterijen, verspreid over het hele keizerrijk. Want 'vondsten in een bepaald gebied, die een grote gevarieerdheid aan munten opleveren, wijzen op een grote mobiliteit onder de mensen en dus op veel handelsverkeer en welvaart. In die periode tussen de zevende en de elfde eeuw lag het economisch zwaartepunt duidelijk in het noorden van ons land. Bang geworden door de invallen van de Noormannen begroeven vele noordelingen hun geld, dat pas vele eeuwen later werd teruggevonden. In dat gebied schrompelde in de volle Middeleeuwen de handel ineen. Vanaf de twaalfde eeuw begon in de Zuidelijke Nederlanden de welvaart te groeien en te bloeien. Dat valt mede af te leiden uit het gegeven dat de munten, die vanaf de twaalfde eeuw zijn geslagen, niet in het noorden maar in het zuiden van ons land werden geproduceerd én ook daar zijn gevonden. De muntvondsten tonen aan, dat in de loop van de elfde en twaalfde eeuw de economische bedrijvigheid en de muntproducties zich van Friesland en Groningen verplaatsten naar vooral Vlaanderen en Brabant.

Liempde

In Liempde is ook minstens één muntvondst gedaan. Die muntvondst was niet zo spectaculair als die in Dorestad en werpt ook geen nieuw licht op de economische ontwikkeling van ons vaderland maar geeft wel een beetje meer inzicht in de plaatselijke historie. Daarom mogen wij toch spreken van 'de schat van Liempde'.

Allereerst moet echter de vraag worden gesteld: Wie waren de gelukkige vinders en hoe werd de ontdekking gedaan? Op 6 september 1773 waren de Boxtelaren Hendrik

van Geffen en zijn knecht, Wilhelmus van Akkerveken, bezig tegels uit een vloer in de kelder van de hoeve 'de Slijkhoeve' in Liempde te breken. (1) Op bevel van de eigenaar van die hoeve, de Bosschenaar Abraham Verster, de rentmeester van de geestelijke goederen over de kwartieren van Kempenland en Oisterwijk, moest er een muur komen tussen die kelder en keuken. Om die muur te kunnen metselen was het nodig dat de vloer werd opengebrouwen en een gedeelte van de grond werd uitgegraven. Bij het verwijderen van de vloertegels ontdekten beide Boxtelaren een stenen bierkan, waarin zilvergeld was opgeborgen. Nog diezelfde dag hebben zij Abraham van hun vondst in kennis gesteld. Die wist niet hoe gauw hij in Liempde moest komen. In zijn gezelschap waren Wilhelmus Buschman, de predikant van Boxtel, en Daniël van Dompelaar, de secretaris van Sint-Michiëlsgestel plus hun beider vrouwen. Op de hoeve aangekomen voegden zij zich bij de twee vindsters, die samen met Willem van der Heijden, de huurder van de boerderij, hen stonden op te wachten. Heel dat gezelschap nam de bierkan mee naar boven, waar op de begane grond bij een pomp de munten werden gewassen en geteld. De vreugde over de vondst was algemeen onder de aanwezigen. Na het afwassen en tellen van de munten maakten Verster, Van Geffen en Van Akkerveken de afspraak om de schat te laten taxeren en daarna tegenover een notaris eerlijk onder elkaar te verdelen. De twee belangrijkste vragen, die eerst moesten worden opgelost, waren: Waar zijn deze munten geslagen en wat is de intrinsieke waarde van elke muntsoort?

De taxatie

Met hulp van deskundigen kwamen zij na enige tijd tot de ontdekking wat de vondst waard was:

Inhoud van de bierkan
 87 kruysrijksdaalders
 7 halve kruysrijksdaalders
 10 kwart kruysrijksdaalders
 42 dukatons
 1 halve dukaton
 11 Franse rijksdaalders
 2 Franse rijksdaalders met palmen
 15 halve Franse rijksdaalders met palmen
 3 halve en 1 kwart Franse rijksdaalders
 3 halve en 1 kwart Franse rijksdaalder
 19 halve Franse rijksdaalders
 5 kwart Franse rijksdaalders
 1 Keulse rijksdaalder

Totaal: 205 zilveren munten met een tegenwaarde van 452 guldens, 12 stuivers en 08 penningen

Uit de naam van de meeste munten, die hierboven worden genoemd, namelijk 'rijksdaalder' is al af te leiden dat het gaat om geldstukken met een officieel 'keurmerk' van de landelijke regeringen. Om de productie van minderwaardige daalders (afgeleid van de Duitse 'Taler') tegen te gaan had de Spaanse koning, Philips II, in 1567 in ons land een regeling getroffen om te onderzoeken of het muntrecht van steden en heren in zijn rijk wel echt op officiële privileges berustte. Waren die charters in orde, dan mochten die plaatselijke overheden hun munterijen open houden. Zij hadden dan 'de goedkeuring van het Rijk'. De eerstgenoemde munt 'de kruysrijksdaalder' was een Bourgondische daalder waarop het Sint-Andrieskruis stond afgebeeld, en die 46 stuivers waard was.

Om hun onafhankelijkheid tegenover de Spaanse koning te tonen hadden Staten-Generaal van de Republiek een geheel nieuw muntstelsel geordonneerd. Zo werden na 1650 onder andere twee nieuwe munten uitgegeven: de zilveren rijder met een tegenwaarde van 63 stuivers én de zilveren dukaat met een tegenwaarde van vijftig stuivers. De zilveren rijder kwam qua

gewicht en zilveragehalte overeen met de zilveren dukaton, die in de Zuidelijke Nederlanden in omloop was. Beide munten circuleerden normaal in de Republiek en waren in koers gelijkwaardig. De zilveren dukaat kreeg weldra de naam 'rijksdaalder'. Een dergelijke munt was in die tijd ook in Frankrijk en in het bisdom Keulen in omloop.

Het Hollands noteringssysteem

Voordat het genoemd totaalbedrag uitgedrukt kan worden in het huidige decimaal stelsel, moet eerst het volgende worden gezegd: De boekhouding in de Republiek kende twee noteringssystemen, namelijk het Hollandse en het Zeeuwse. In ons geval gaat het om het Hollandse systeem, waarbij werd uitgegaan van één gulden, die twintig stuivers waard was. De stuiver op zijn buurt was weer onderverdeeld in 16 penningen. Een penning was toen echter geen echte munt maar slechts een reken-eenheid. Twee penningen in de boekhouding waren ongeveer gelijk aan één duit in het bestaande geldverkeer. Eén duit was één-achtste stuiver waard. Dus het totaalbedrag van de Liempdse schat zou in ons tegenwoordig decimaal stelsel zijn geweest: Fl. 452,63 (63 centen = twaalf stuivers + vier duiten).

Zoals was afgesproken onder de geluksvogels zou de intrinsieke waarden van de Liempdse muntvondst door deskundigen worden onderzocht. Daarvoor waren twee advocaten benaderd, die beiden ook 'Verster' heetten en dus waarschijnlijk familie van de eigenaar van de Liempdse hoeve waren.

Nadat het hele onderzoek was afgerond, stapte het gezelschap op 25 maart 1775 het huis binnen van de Bossche notaris, Johan Paulus Verster. Weer dezelfde achternaam als de bezitter van de hoeve ! Voordat tot verdeling kon worden overgegaan, moesten eerst de gemaakte onkosten worden betaald. Die werden afgetrokken van het to-

taalbedrag. Behalve de twee advocaten en de notaris kreeg ook de pachter van de boerderij 'de Slijkhoeve' een deel van de buit. Die ontving één procent van dat totaalbedrag. Tenslotte werden de reiskosten en andere onkosten vergoed, die de drie hoofdpersonen hadden moeten maken in verband met de taxatie en de verdeling van de geldstukken. In totaal ging er een bedrag af van 65 gulden, 17 stuivers en 8 penningen, zodat er 386 gulden en 15 stuivers overbleven om te verdelen. Ieder van de drie belanghebbenden kreeg dus 128 gulden, 18 stuivers en vijf één-derde penningen (= $128 / 18/5 = 113$). In ons decimaal stelsel zou dat zijn geweest: Fl. 128,92. Deze hele procedure en uitbetaling werd door de Bossche notaris vastgelegd.

Abraham Verster was wel bijzonder op zijn qui-vive. Hij liet in de akte ook nog vastleggen, dat beide Boxtelaren het bedrag weer aan hem zouden moeten teruggeven, indien de heer van Liempde (= de Boxtelse baron) of een andere rechtspersoon aanspraak kon maken op die Liempdse schat en hem geheel of gedeeltelijk zou opeisen.

De waarde van de schat

Wat was rond 1775 een bedrag van ruim 128 gulden waard? Wat kon men daarvoor kopen? Vooraf moet worden gezegd, dat het uitermate moeilijk is om de koopkracht van vroegere geldbedragen om te rekenen in hedendaags geld. Factoren die dit omrekenen bemoeilijken zijn de gestegen welvaart, de veranderingen in de sociale verhoudingen en de grote variaties in prijsstijgingen van vele producten. Wel kan worden aangegeven dat een gulden vroeger meer waard was dan tegenwoordig. Zo kocht in die tijd bijvoorbeeld Hendrick de Visser senior voor 200 gulden een huis op de Boxtelse Markt (thans Markt 26 - 27); bedroeg het jaarsalaris van de Boxtelse secretaris 400 gulden; werd een veulen voor 18 gulden gekocht, een zwartbonte koe voor 25 gulden en een roodbonte voor twintig gul-

den, terwijl een varken (= een beer) vier gulden kostte. Elke voerman, die met paard en kar voor de overheid werkte, verdiende een rijksdaalder per dag. Tenslotte moesten de nabestaanden van een volwassen persoon drie gulden betalen, indien de overledene in de Sint-Petruskerk werd begraven, terwijl voor het begraven op het Buxtels kerkhof één gulden en tien stuivers werd gerekend.

Bang voor plundering

Ter afsluiting van dit verhaal is nog de vraag te stellen: Waarom en wanneer heeft iemand die bierkan plus kapitaal begraven? De munten van deze Liempdse schat behoren tot de categorie geldstukken die al vóór 1672 in omloop waren gebracht. Hoogstwaarschijnlijk heeft de eigenaar of huurder van de 'Slijkhoeve' rond 1672 zijn zilveren spaargeld in een bierkan gestopt en in de kelder begraven, omdat de zonnekoning, Lodewijk XIV, vanuit Frankrijk toen de Republiek was binnengevallen en in dat jaar ook enige tijd op kasteel Stapelen verbleef. Wellicht was de bewoner/eigenaar van die boerderij bang dat de Franse soldaten Liempde zouden gaan plunderen. Uit voorzorg begroef hij zijn geldvoorraad. Te allen tijde is oorlogsdreiging immers een belangrijk motief voor mensen geweest om hun geld in de grond te stoppen.

Wie weet graaft men in de toekomst ergens in Buxtel of Liempde nog eens munten op die vóór de Tweede Wereldoorlog in ons land in circulatie waren. Dan zal die muntvondst wel in euro's moeten worden omgezet om te weten hoeveel die schat dan feitelijk in ons nieuw muntstelsel waard is. Daarom nu alvast een voorproef: Uit de schat van Liempde ontving elk van die drie geluksvogels ongeveer 58,03 Euro.

Hans de Visser

1. Muntvondst, Gemeentelijk Archief's-Hertogenbosch, Oud Notarieel Archief, inv. nr. 3456, folio 35 recto en verso P.L. Leget-Kuijlen en J.N. Leget, 'Muntvondstte Liempde', Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant 4 (1989) 155.